

Největší československé rarity – pouhé patisky?

Z redakce Filatelie jsem obdržel k lektorskému posouzení článek autorů Josefa Weissensteina a Vladimíra Křížka (JW a VK) otiskem na předchozích stránkách tohoto čísla. Článek je dalším v řadě, v níž se JW (nyní společně s VK) snaží o nápravu letitých chyb a omylů, jimiž se údobí počátků naší známkové tvorby (a poštovní historie RČS) doslova hemží. Tato snaha je mi sympatická a vážím si jí. I já jsem přesvědčen, že vážně míněné sbírání a studium československých známek nemůžeme stavět na falešných základech a že věci je třeba nazývat správnými jmény. Tomu jsem se věnoval v řadě svých článků, například v seriálu *Některé etické a právní otázky v našem oboru* ve F2-9/2015. Současně jsem ale přesvědčen, že nám neprospěje, kdybychom s vaničkou vyhlili i dítě – a tak jsem se k tématu rozhodl rovněž vyjádřit.

FRANTIŠEK BENEŠ

K úvodní části článku JW a VK nemám připomínky. Role Jaroslava Lešetického (a Jaroslava Šuly) je popsána výstižně, a že známky 4 a 10 K Znak na žilkovaném papíru byly v Rakousku vydány až po vzniku Republiky československé filatelisté vědí už bezmála sto let. Přínosem je tedy zejména shrnutí už dříve publikovaných informací a okrajově i poukázání na časový rozpor v souvislosti s Lešetického rekonvalescencí (což však s hlavním tématem článku – vyjádřením v jeho názvu – nesouvisí).

Malá odbočka mimo hlavní téma – když už autoři (na s. 2) citovali z Lešetického vysvětlení okolností rozhodných pro přetiskovou akci (v jejich článku odkaz [5]), zarazila mě věta:

„... Ale bylo namítáno, že většina těchto známek pochází z posledního odběru z Vídně, takže z nominále 8.692.038 korun byla naše republika dlužna Rakousku značnou část a bude nutno ji zaplatit, jakmile ustanoví reparační komise kvotu (mluveno tenkrát o 75 %). Byla by to nehospodárnost, v nynější době neodpuštělná!“

Nespotřebované rakouské známky přece byly pouhými poučkami na poštovní služby (nadto na služby do budoucna provedené československou poštou) a neměly tedy samy o sobě jinou hodnotu než výrobní!¹⁾ Argumentování hrozícím závazkem ve výši nominální ceny mi tedy připadá absurdní a bylo by zajímavé zjistit, jak to nakonec ve vzájemném mezistátním vyúčtování v této věci dopadlo. O uplatnění citovaného argumentu však nepochybuju a je mi dalším důkazem, že se prosazovatelé provedení přetisku ve snaze zvrátit předchozí zamítavé stanovisko ministerstva uchylovali i k nepravdivým tvrzením, což vrhá špatné světlo na pohůtky, které je k tomu vedly (podle mého názoru šlo o jejich ziskuchtivost chabě maskovanou dodatečným tvrzením, že pouze chtěli, aby i naše filatelie měla své rarity).

¹⁾ Tuto pořizovací cenu odhaduji na zhruba 1 % z ceny nominální (vycházím z cen současných), šlo tedy odhadem o částku 80 až 100 tisíc korun, přičemž 1 koruna v té době hrubým odhadem odpovídala dnešním 50 až 100 Kč (průměrná měsíční mzda zaměstnance v roce 1919 činila 200 korun – viz www.ptejteseknihovny.cz/dotazy/prumerne-ceny-1918-1938 – a uvedenou relaci lze odvodit i z poštovního, které za dopis tehdy činilo 20, resp. 25 h a dnes 19 Kč).

Drobnou připomínku mám k větě na s. 4:

*„Není snad třeba zdůrazňovat, že **‘nalepené menší skupiny a jednotlivé známky’** nebyly určeny k přetiskování a následné distribuci, leda k nějakým zkouškám přetisku, a pak šup s nimi do kotelny hlavní pošty v Jindřišské ulici, což se však jak známo namože neudálo.“*

Jde o tvrzení neopřené o pramen – pokud celá akce (jak autoři dovozují) byla od počátku vedena filatelisty, a nadto do jisté míry nedůsledně (myšleno z hlediska přesné evidence variant – a nikoli jen z hlediska evidence nominálních hodnot podle emisí), nelze z pouhé poznámky tiskárny dovodit, že by známky dodané z poštovních úřadů nalepené na papíru neměly být přetisknuty; vždyť právě ty byly často kýženými ojedinělostmi, jichž bylo vráceno tak málo, že nezbylo, než je nalepit! A právě tyhle známky byly pro osoby mající vliv na celou akci samozřejmě přitažlivé, a jako se našel důvod zhotovit celou emisi, byl jistě nalezen „dostatečně pádný důvod“ k přetisknutí i těchto. Po vyexpedování pak byly podle mého názoru později často orazítkovány nebo dokonce použity k výrobě „celistvosti“, aby se zakryla skutečnost, že většina z nich nutně postrádá původní lep.²⁾ Citovaná věta je tedy spíše vyjádřením toho, co se zdá samozřejmé, ale v kontextu soukromých zájmů zainteresovaných osob (které však měly kompetenci věc rozhodnout) to tak v praxi nebylo.

Za pochybné (a v článku proto nadbytečné) považuju vývody právníků Dvořáka a Šnofláka na téma, zda měla Republika československá právo opatřit přetiskem známky jiného státu (konkrétně šlo o žilkované 4 a 10 K). Podle mého názoru samozřejmě měla – je přece na svém území suverénem (a se svým vlastnictvím může nakládat, jak chce). Z praktického hlediska šlo navíc o známky stejného vzoru, jako ty platné u nás před 28. 10. 1918, lišící se od nich z poštovně-provozního hlediska jen zanedbatelným detailem – odlišným druhem papíru. K otázce, jakým způsobem se do tiskárny Haase dostaly a jak odtud byly distribuovány se ještě vrátíme. Pokud však byly zhotoveny zde v rámci přetiskové akce a poté odtud také vyexpedovány, vztahuje se na ně prohlášení ministerstva pošt a telegrafů: *„Úředně nevydaných známek ... tohoto vydání vůbec není, poněvadž všechny hodnoty, ať byly prodávány u filatelistické přepážky nebo v hospodářské ústředně, do úředního vydání patří bez ohledu na jejich množství.“*

²⁾ Což nemuselo platit pro části pásek a malých bloků, přilepených jen za krajovou známku nebo okraj archu.

Za zcela nepřipadné považuju tvrzení autorů na s. 5: „... (neustalo by se tak ovšem při překvalifikování na novotisky či dokonce na **patisky**, kterými známky 4 K a 10 K, tištěné na žilkovaném papíru nepochybně jsou, neboť je dostatečně jasně prokázáno, že nebyly přetištěny z vůle tzv. oprávněného vydavatele, kterým bylo MPaT – pozn. aut.).“

Jednak tímto dehonestujícím klasifikováním obou známek nedočkavě předbíhají vlastní argumentaci, kterou uvádějí v dalších částech svého článku, a jednak nemají pravdu – o nějaké „vůli tzv. oprávněného vydavatele“ nemůže být v této souvislosti vůbec řeč, protože zjevně neexistovala dostatečně přesná – z filatelistického hlediska – evidence známek určených k přetiskování resp. opatřených přetiskem, takže se mezi nimi vyskytovaly i ty už neplatné a naopak i takové, které ke dni vzniku československého státu nebyly ještě vydány (např. rakouské s obrazem FJ I., spěšná trojúhelník 5 h, novinové 2 a 10 h Merkur vpravo /10 h byla podle Hirsche a Fraňka vydána až v březnu 1919/, nebo uherské Turul, Köztársaság /vyšly až v prosinci 1918/ či obě Magyar posta /podle Hirsche a Fraňka vydány až v dubnu 1919/, Hadi segély aj.).

Namísto je upozornění na zjevné nepořádky panující v Poštovní hospodářské ústředně (s. 6). Ale skutečnost, že revizi nařídil provést M. Fatka až jako ministr, i když k tomu měl jistě dostatečnou kompetenci už v předchozí funkci generálního ředitele pošty, považuju za symptom toho, že v přetiskové akci chybovalo a na ní v podniku profitovalo více osob (těch několik přerazeny bylo možná jen obětními beránky). Zajímavé je v této souvislosti konstatování autorů v poznámce 2), že Fatka „se ve svých obsáhlých pamětech ... o přetiskové emisi 'Pošta československá 1919' nezmiňuje ani slovem, i když poštovním ceninám se zde věnoval velmi zevrubně“.

Za jen málo důvěryhodné považuju vyjádření Zdeňka Kratiny citované na s. 7. Tento tehdy devatenáctiletý mladík se měl úzce přátelit se zjevně mohovitým Antonínem Richtrem, který měl k dispozici větší množství starorakouských známek korunových hodnot, které si měl dát soukromě opatřit přetisky v tiskárně Haase. Velké pochybnosti ve mně vzbuzuje už pramen, z nějž jsou tato tvrzení přebírána. Jde o článek Jana Krause, kterého na základě mnohaleté osobní zkušenosti bohužel nemohu považovat za důvěryhod-

ného (Bohumil Hrabal měl pro lidi jeho druhu hezké označení „Pábitel“ - malý příklad uvádím na konci článku). JW a VK navíc z jeho článku ve F12/76 nevedli důležitý úvodní odstavec:

Zápis rozhovorů se Z. Kratínou předkládám úmyslně formou vypravování pamětníka, nikoli ve formě „skorovědecké“ práce s odkazy na literaturu a archivy. Vždyť dělal-li se něco pod pokličkou, obvykle se s tím pak na trh nechodí. Já osobně zážitkům Z. Kratiny věřím; zda opravdu vše bylo do puntíku tak, jak je napsáno, to ovšem zaručit nemohu. Proto, čtenáři, tak i článek čti. Věř tomu, čemu chceš; co se ti nelíbí, přejdi s úsměvem.

Kratina o „svých žilkovaných 4 K“ hovořil i v článku *Zlaté opojení* ve F4/89, s. 106, kde uvádí, že je koupil na Hlavní poště od „bledého chlapce“, ze kterého se vyklubal syn ministra Frankeho. Za pět kusů mu prý postupně zaplatil celkem 9.300 Kč. Překvapuje mne, že už tohle nikoho nezarazilo! Devatenáctiletý mladík, nedlouho po měnové reformě, při které bez ztráty kolkovali peníze jen do částky 2.000 korun, vyplatí skoro 5x tolik neznámému klukovi jen na základě jeho prohlášení, že je syn ministra! (Franke přitom v té době nebyl ministrem pošty, ale správcem ministerstva železnic.) Vždyť ta částka představovala plat zaměstnance za 4 roky! Jako se mluví o myslivecké latině, tak já tohle považuju za latinu filatelistickou. Ve stejném článku (F4/89) uvádí nákup další žilkované 4 K od stejného „bledého chlapce“ i obchodník Minařík...

Šestou 4 K podle poznámky 4) v článku JW a VK „*získal šťastlivec Kratina od obchodníka Bursika, který nepostřehl, co prodává*“. Je-li to pravda, nepsvědčí to spíše o tom, že ji Bursík obdržel v přidělu běžných známek?

V této části článku JW a VK považuju za nejzajímavější časový údaj (půl šesté, resp. šest večer), který autoři dali do souvislosti s pracovní dobou „služby“ pracovníků pošty v tiskárně Haase, jak ji dohledal ve Státním ústředním archivu můj tatínek. Zatímco však pracovní doba „do šesti“ je popsána v dobové Zprávě PHÚ a můžeme ji považovat za ověřenou, druhý pramen trpí nevýhodou zmíněnou v odstavci v záhlaví tohoto sloupce...³⁾

V této věci proto odkazuju na svůj článek *Pošta československá 1919 – objev nebo omyl?* otištěný ve F2/01. V něm v poznámce 19) uvádím:

³⁾⁾ Pro ilustraci citujeme syna filatelistického obchodníka Minaříka, který v [33] vzpomíná: „Jedním z dozvuků těch vzrušených týdnů (po vydání emise PČ 1919 - pozn. aut.) byl můj náhodný rozhovor se starým sazečem, který po listopadu 1919 pracoval jako sazečský učeň v tiskárně *Vlast* na rohu Žitné ulice a ulice V tůních. Ta tiskárna měla vztah k filatelii, poněvadž se tam (od roku 1914 - pozn. aut.) tiskl časopis *Český filatelista*, jehož redaktorem byl, tuším, Šula a pravidelným spolupracovníkem *Lešetický*, který si jako znalec udělal jméno právě na přetisku Pošta československá 1919, který byl hojně padělán. Onen starý sazeč mi jednou vyprávěl, že v té době, asi roku 1920, jej někdo přemlouval, aby mu vysadil text přetisku ze stejného písma, z jakého byl sázen pravý přetisk. Jestli mu vyhověl nebo ne, jsem se od něho nedověděl a uzavřel se jako ústřice, když jsem chtěl vědět, kdo se tímto způsobem pokoušel o falzum přetisku.“ Na tomto místě není bez zajímavosti připomenout, že právě v tiskárně *Vlast* byla v roce 1920 vytištěna *Monografie starorakouských a uherských známek s přetiskem Pošta československá 1919*“ (viz obr. na str. 12) a její autor J. Lešetický byl tedy s touto tiskárnou jistě v úzkém styku. Ponechejme představivosti čtenářů, jaké důsledky (ve světle Minaříkových vzpomínek) mohlo toto spojení mít...

Já si však na tomto místě nemohu odpustit úvahu, zda ony značně rozšířené legendy o Lešetickém, Šulovi a dalších filatelitech, nosících si do tiskárny k přetiskování vlastní známky, nejsou do jisté míry pravdivé, až na to, že tou tiskárnou nebyla tiskárna Haase, ale například (s těmito filatelisty léta úzce spolupracující) tiskárna *Vlast* (a samozřejmě popřípadě i jiná tiskárna), přičemž právě tento (veledůležitý) detail by pro zúčastněné osoby jistě nebylo výhodné zdůrazňovat.

Ve svém příspěvku nyní na chvíli přeskočím v článku popsané nepořádky, které měly panovat v tiskárně Haase – jednak jde v nejlepším případě o tvrzení z druhé ruky, a jednak nemají význam v souvislosti s nejvýznamnějším tvrzením uváděným JW a VK v závěru jejich práce. V kapitole „Znalecký rozbor“ dovozují, že známky 4 a 10 K na žilkovaném papíru jsou patisky zhotovené *mimo* tiskárnu Haase. Toto tvrzení mi připadá tak přitažené za vlasy, že mi nezbývá než se jím zabývat. Poté, co nám autoři předestřeli obraz „ochcárny“, kde každému zájemci „za pětku“ ochotně přetiskli soukromě donesené známky, věc ještě dramatičtěji tím, že to někomu nestačilo a odnesl si potřebný tiskárenský materiál domů, kde z něj pomocí válečku na nudle zhotovil „největší čs. rarity“. Proč něco tak komplikovaného tvrdí? Vysvětlení mě napadá jediné: Ve svém až jakobinském odporu k oběma „žilkovaným oblodám“ jim nestačilo vše dosud na ně naplivané přechozími autory a bylo třeba je vyvést z tiskárny Haase a zhotovit je pokoutně jinde, protože pokud vznikly v této tiskárně, vztahuje se na ně – bohužel – ona neblahá „amnestie“: „Úředně nevydaných známek ... tohoto vydání vůbec není, poněvadž všechny hodnoty, at' byly prodávány u filatelistické přepážky nebo v hospodářské ústředně, do úředního vydání patří bez ohledu na jejich množství.“ Žádný úřední seznam takových hodnot ale doložen není a o distribuci Hirsch a Franěk hovoří takto:

Jak je z výnosu dále patrné, byly u přepážky prodávány jednak některé hodnoty jednotlivě a v libovolném množství, jednak sestavy známek, obsahující některé »vzácnější« hodnoty jednotlivě a větší počet hodnot, vydaných v nákladech nepoměrně vysokých. Výnos se nezmiňuje o přidělech známek, jež prodávala (hlavně obchodníkům) hospodářská ústředna v Praze a v nichž byly jednotlivě hodnoty zastoupeny podle množství přetištěného materiálu ani o t. zv. ministerských seriích, které obsahovaly skoro všechny hodnoty a jež obdrželi přednostně hodnostáři. Některé hodnoty, přetištěné jen v malém množství, nebyly ovšem zastoupeny v žádném přidělu a jednotlivci je obdrželi jen cestou protekání nebo – ojediněle – přehlédnutím.

Jsou ale argumenty snesené JW a VK v této věci podložené? Zkusme to zjistit.

Už první věta zmíněného Znaleckého rozboru je symptomatická:

„Je zřejmé, že soukromé akce s nalepenými známkami na listech se konaly v některých případech pomocí jednotlivých, resp. několika málo 'svázaných' stereotypových štočků. Jejich svázání totiž nečinilo žádný větší problém, neboť štočky se vyráběly na tzv. 'vysoké noze'“. (Technická poznámka FB - viz ⁴⁾)

Z čeho je to zřejmé? O tom autoři neříkají nic.

Dále uvádějí, že zkoumání prováděli na *jediné* známce (podle vyobrazení jde o exemplář odcizený v

Toku z exponátu J. L. Kleina). Obsáhle se věnovali skutečnosti, že její přetisk je nepatrně pootočený, což ale rozhodně není důkazem, že by byl proveden jednotlivým „štočkem“ – více či méně pootočených přetisků přece na známkách této emise existuje mnoho a zaručeně jde o známky přetiskované v celých arších!

Na vyobrazené dvoupásce s původním lepem a dvojitým přetiskem je názorně vidět, že postavení přetisku se mohlo změnit i v případě dvou po sobě bezprostředně jdoucích otisků tiskové desky. Podobné drobné odchylky v úhlu jsem našel i u řady běžných známek se standardním přetiskem (což zájemcům mohu ukázat přímo na těchto známkách).

A konečně uvádějí

„mimořádně důležité zjištění, totiž že pravá horní strana přetisku 'POŠTA ČESKOSLOVENSKÁ 1919', především jeho koncová 'A', resp. 'Á', byla **tištěna pod větším přítlakem** než zbylá část přetisku! Stejně tak **mírný vertikální i horizontální rozestup řádků přetisku**, tedy ve směru osy „x“ i „y“ (viz např. letopočet 1919 na obr. 5), na rozdíl od referenčních vzorků, odpovídá předpokladu působení většího tlaku na známku.“

I to jsou přitom poměrně běžné úkazy vyskytující se na známkách zaručeně přetiskovaných v celých arších.

³⁾ K osobě Zdeňka Kratiny (neplést se známým filatelistou obdobného příjmení Vratislavem Krutinou, nar. 1913) se mi podařilo zjistit zajímavý detail v souvislosti se známkou 10 K Znak na žilkovaném papíru. Jak mi sdělil aukcionář a znalec Jiří Majer, nabídl mu Z. Kratina počátkem osmdesátých let známku 10 K znak na žilkovaném papíru, úzký formát, s přetiskem PČ 1919. Šlo o exemplář se silně poškozeným lepem, zjevně v důsledku původního přilepení na papír. Kvůli nedobré jakosti J. Majer známku nekoupil, a tak ji Z. Kratina prodal L. Pytlíčkovi. Ten ji později (ve značně „vylepšeném stavu“) prodal zahraničnímu sběrateli, od něž se před několika lety znovu ocitla v Česku, kde byla prodána v aukci Majer.

⁴⁾ Výraz „štoček“ je ve filatelistické literatuře někdy používán v souvislosti s tiskovou formou zhotovenou leptáním, zatímco výraz „stereotyp“ pro formu zhotovenou odlitím (což je případ přetisků PČ 1919).

Musím říci, že dovozováním tak zásadního závěru na základě prozkoumání *jediného* exempláře mi připadá velmi odvázná a že se s ním rozhodně neztotožňuju. Neopodstatněnost argumentace mírným neotočením přetisku můžeme snadno doložit na jiných známkách s přetiskem pootočeným obdobně. Odmítnout musím i tvrzení, že zesílená „koncová A, resp. Á“ by měla být důkazem přetiskování jednotlivým „štokem“. A „rozestoupení“ rádek a písmen přetisku bývá sice zpravidla způsobeno větším přitlakem (a více protlačeným místem v protikusu v tiskové stroji), ale prokazatelně se vyskytuje u známek zaručeně přetisknutých v archu a jde přitom o jev tak častý, že tady nechci jeho demonstrování zabírat místo (ale každému zájemci jej ochotně ukážu na svém srovnávacím materiálu). Pokud jde o nepoškozenost lepu – setkal jsem se s páskami a malými bloky známek, z nichž krajní nesla vzadu stopy po přilepení a sousední byla svěží (tím nechci tvrdit, že tomu tak bylo v případě žilkovaných, ale rozhodně to nelze vyloučit). A je tu dále známé „kutilství“ spočívající v opravování a padělání lepu, s jehož výsledky se můžeme často setkat právě na známkách této emise, zřejmě původně přilepených na listech papíru (např. J. Karáše je přitom bez rozpaků označeno jako s původním lepem – tedy otiskem své značky dole, v poloze „nepoškozená“, což známky s lepem padělaným nebo rozsáhleji opraveným samozřejmě nejsou). Moje osobní zkušenost se známkami na žilkovaném papíru je taková, že obě desetikoruny, které jsem měl v poslední době možnost prozkoumat, nesly na lepu stopy jeho „vylepšení“, jinými slovy že nejspíš byly před přetiskováním přilepeny na podkladní papír (totéž platí pro už popsanou známku Z. Kratiny). Samozřejmě mluvím o známkách s pravým přetiskem, protože padělky obou hodnot – a těch mi byla předložena řada (bohužel v nejméně patnácti případech s atesty pravosti J., Karáška, P. Pittermanna a různých dalších našich i zahraničních znalců), měly v naprosté většině bezvadný svěží lep!

Jak to tedy – podle mého názoru – nejspíš bylo?

Jednou z možností je, že známky 4 a 10 K Znak na žilkovaném papíru se k nám po svém vydání dostaly soukromou iniciativou v rámci snahy využít kurzového rozdílu mezi korunou rakouskou a naší. Pokud byly vydány na konci roku 1918 (jak uvádí Ferchenbauer), mohly být využity v rámci „výměnné akce“ pošty, která trvala do 15. 3. 1919 (na poštách asi nikdo nesledoval, zda jsou v papíru známek žilky). V takovém případě by pak byly řádně odvedeny do Hospodářské ústředny pošt a odtud předány k přetisknutí. (Tento postup by byl dokonce možný i v případě, že platí údaj uváděný Hirschem, a sice že známky byly vydány až v březnu 1919 – pokud by to bylo jeho počátek.) Tuto možnost zmiňuje už Lešetický ve svém spisku Pošta československá 1919 z roku 1920:

Krátce před převratem (v září 1918) nastala změna papíru, podmíněná všeobecnou papírovou kalamitou. Nový papír jest velmi tenký, bílý a v jeho strukturu vmíšeny jsou tenké černé chloupky. Jest to tak zvaný žilkovaný, chloupkový papír (Faserpapier). V době uvedené vyšly na něm hodnoty 2 K světlemodrá a 3 K světleřivá. Druhé dvě hodnoty 4 K světlezelená a 10 K světlefiolová vydala Vídeň až v březnu r. 1919 a přetiskla je v krátce gotickým šikmým přetiskem „Deutsch-Oesterreich“. Mezi známky odvedené poštovními úřady nedostaly se tedy tyto dvě hodnoty cestou obvyklé obědávky z Vídně, jak dělo se před převratem,*) nýbrž jen tím způsobem, že je úřad někomu vyměnil.

Druhou možností je, že tyto známky opatřené soukromě z Rakouska byly k přetisknutí dodány „z úředních míst“ (tedy některým dostatečně oprávněným pracovníkem ministerstva nebo pošty) s cílem vyrobit zvláštnost. Proti této obecně rozšířené verzi mluvím skutečnost, že rozdíl v papíru není zdaleka tak očividný jako například přetisk v odlišné barvě, převrácený či obrácený a podobně – tyto varianty představené o očividné odlišnosti a tím i vzácnosti odpovídají lépe. Ale i pokud by se tak stalo (což zatím nikdo neprokázal) a známky byly přetisknuty v tiskárně Haase v rámci přetiskové akce, vzhledem k už dvakrát citovanému stanovisku vydavatele jde o známky řádně vydané.

Nyní se vraťme k otázce „nepořádků“ v tiskárně Haase, jak o nich mluví JW a VK a zmiňují je i jimi uváděné prameny. Rovnou musím říci, že těmto tvrzením nevěřím. Tiskárna Haase nebyla jen tak nějakým podnikem, v němž si majitel a zaměstnanci mohli dělat, co chtěli. Šlo totiž o *ceninovou tiskárnu*, o níž web České národní banky (www.historie.cnb.cz) uvádí, že jí byl v uvedeném roce svěřen tisk kolků pro okolkování starorakouských bankovek a rovněž tisk nouzových platidel (k jejich vydání nakonec nedošlo). Takový podnik samozřejmě musel mít přísné bezpečnostní standardy, které nepochybně dodržoval už v zájmu získání dalších velkých zakázek ze strany státu. Abychom se lépe vžili do tehdejší situace, zařadil jsem část textu z uvedeného webu a z dalších odborných webů zabývajících se tímto tématem:

„Ještě v závěru roku 1918 nastaly poruchy v zásobování československého území hotovostí a byl počítán akutní nedostatek oběživa ... bylo rozhodnuto o vydání nouzových platidel ... Tisk byl zadán dvěma pražským obchodním tiskárnám – Haase a Politika, které měly jistou zkušenost s tiskem cenných papírů ... Již na konci roku 1918 však nedostatek oběživa pomjel a po rozhodnutí ministerstva financí vytvořit samostatnou československou měnu byl tisk poukázek ... zastaven. Pro definitivní československá platidla však byl využit papír a částečně i archy papíru potištěné prvními tiskovými operacemi hodnoty po 100 korunách, čímž byl zachován alespoň jeden návrh Alfonse Muchy.“

„V rámci připravené měnové odluhy byly „v noci z 25. na 26. února 1919 uzavřeny hranice a byl zastaven veškerý pohyb osob a zboží přes hranice, včetně poštovního styku. V době od 3. do 9. března bylo provedeno okolkování většiny rakousko-uherských bankovek nalézajících se na území ČSR a namísto rakousko-uherské koruny byla zavedena koruna československá v poměru 1 : 1. Tisk kolků vyjednal sám Alois Rašín v pražských tiskárnách Haase a Politika, zprvu bez vědomí i svých nejbližších spolupracovníků na ministerstvu financí.“

„Za okolkování byl placen jednorozhodný kolkovací poplatek a podle výše kolkovaných peněz se musela část peněz předložených k okolkování odevzdat. Kdo předložil peníze do výše dvou tisíc rakouských korun, dostal po zaplacení jednorozhodného kolkovacího poplatku celé dva tisíce korun. Z částky, která převyšovala dva tisíce, byla polovina sumy odňata jako záloha na majetkovou dávku. Kdo předložil více než deset tisíc

korun, bylo mu z předložených peněz okolkováno jen 25 %, zbytek byl odňat.“⁵⁾

„Nekolkovaná platidla (drobné bankovky a mince – a logicky i neupotřebené poštovní známky – pozn. aut.) byla později pašována mezi nástupnickými zeměmi podle toho, kde aktuálně měly vyšší kupní sílu. Československo třeba zažilo přívál rakouských dvacetníků, což nakonec přinutilo české orgány k vyhlášení devalvace jejich hodnoty. Dvacetihalérová mince byla pak po devalvaci nadále uznávána jako desetník.“

Z uvedeného vyplývá, jak velký význam měla pro stát peněžní reforma, na jejíž přípravě se tiskem kolků podílela firma Haase. Každý kolek měl v té době velkou hodnotu – šlo jím opatřit bankovku, která by u nás jinak vlastně byla už nepoužitelná. Obdobné to bylo u poštovních známek. Po 15. březnu 1919, kdy skončil termín pro jejich výměnu, byly u nás už jako poukázky na poštovní služby nepoužitelné a do hry je mohl vrátit jen přetisk PČ 1919. Pošta i tiskárna si jistě tuto skutečnost uvědomovaly a učinily potřebná bezpečnostní opatření. K těm řadím skutečnost, že celý náklad emise byl zhotoven na jediném tiskovém stroji, i když to nepochybně způsobilo prodloužení doby přetiskování. Firma Haase byla velkým podnikem a strojů tedy mohla zapojit více. Použití stroje jediného vidím tedy jako součást snahy vytvořit zabezpečené pracoviště s omezeným počtem zaměstnanců, kde by bylo možné co nejlépe zajistit ochranu svěřených materiálů a kontrolovat průběh přetiskování.

Nezapomínejme rovněž, že písmo Herold, použité pro zhotovení přetisků, bylo zcela běžným titulovým písmem vyskytujícím se snad ve všech tehdejších tiskárnách (píše o tom F. Muzika v monografii Krásné písmo). Skutečnost, že v tiskárně Haase byly k přetiskování používány stereotypy zhotovené opakovaným matričkováním (což vedlo ke změně velikosti výchozí sazby a současně k zafixování postavení jednotlivých

liter), tehdejší sběratelé zřejmě nedocenili. Důkazem je dlouhá řada padělků zhotovených ze stejné sazby, ale v jiných tiskárnách, lišících se proto nutně velikostí a vzájemným postavením řádek a liter. Přesto je část z nich opatřena otiskem znalecké značky Lešetický (Lý nebo LÚ – Lešetický Ústředna), z čehož lze dovodit, že si tuto skutečnost neuvědomoval ani sám „otec“ přetiskové emise.

Co říci závěrem? Vydání emise Pošta československá 1919 (a nespravedlivý způsob její distribuce) se ukázalo jako chyba, která poškodila pověst našich známek u nás i v zahraničí. Chyboval vydavatel, chybovala pošta a chybovali i zaměstnanci obou těchto institucí, kteří s přetiskovou akcí měli co do činění (a někteří i zneužili svého postavení a obohatili se na ní). Skutečnost, že tiskárna Haase předali ke zhotovení přetisku velké množství známek v nestandardní podobě (mluvím teď o těch nalepených na listech) a možná ji i přiměli ke zhotovení různých „chybotisků“, kterýžto materiál měl být spálen v kotelně Hlavní pošty v Praze a namísto toho ho prostě ukradli – je samozřejmě odsouzeníhodná. Nic to však nemění na skutečnosti, že si vydavatel vyhradil právo rozhodnout, co je a co není vydaná známka, a v tomto případě za vydané označil vlastně všechny existující (protože už tehdy zjevně nebylo možné – nebo nebyl zájem – zjistit, jakými kanály byly „vzácnosti“ distribuovány).

I když cítíme nesprávnost takového postupu, neměli bychom se jednu chybu snažit napravit chybou jinou. A už vůbec bychom neměli podlehnout legendám o nepořádcích v tiskárně Haase, vytvářeným už od dvacátých let těmi, kdo chtěli zakrýt skutečný stav věcí. A pokud máme jiný názor? Pak musíme snést na jeho podporu opravdové důkazy. Nebo můžeme využít velkou výhodu našeho oboru: Pokud se nám něco nelíbí (protože to třeba považujeme za nepoctivé), nemusíme to sbírat! ■

⁵⁾ Údaje o tom, jakou formou a jaký podíl z peněz předložených k okolkování stát nuceně zadržel, se v jednotlivých pramenech (i dost značně) liší - pro téma tohoto článku to však nemá praktický význam.

Poznámka k Janu Krausovi

Uprostřed dopisnice s přitiskem,
dole její zadní strana,
vpravo zadní strana sešitku.

Tato dopisnice je číslouvanou přílohou v nákladu 100 kusů
báseňkové sbírky Jana Krause

MEZI NEBEM A ZEMÍ

vydanou k 10. výročí založení

OBCHODNÍ SPOLEČNOSTI FILATELIE

Příloha je členkou premií akcionářům společnosti
Každý akcionář obdržel číslo dopisnice shodné s číslem
své akcie

FILATELIE KRAUS
NERATOVICE
SLAVÍ 1. 7. 1998
10. VÝROČÍ
ZALOŽENÍ

známky
sbíráme srdečně

ČESKÁ POŠTA

**FILATELIE
KRAUS
NERATOVICE**

Společnost obchodníků
s poštovními známkami
slaví 1.7. 1998
10. výročí založení
a služeb filatelii

Poskytujeme kompletní
obchodní služby,
poradenskou a znaleckou
činnost, včetně
zkoušení pravosti známek

**GENERÁLNÍ ŘEDITELSTVÍ
28. ŘÍJNA 1144
277 11 NERATOVICE**

Vydala ČESKÁ POŠTA, s.p. v nákladu 20 000 kusů

Jan Kraus byl drobný obchodník s poštovními známkami. Těžiště jeho činnosti spočívalo v prodeji sestav levných námětových známek, které dodával do trafik a papírnictví. Veřejně se však prezentoval jako generální ředitel firmy se stovkami poboček (to byly ty trafiky, do nichž dodával sestavy) a se stovkou akcionářů, pro něž dokonce zhotovil přitisk na dopisnici.

To jen na vysvětlenou k výrazu „pábitel“, který jsem v souvislosti s ním použil na straně 14...